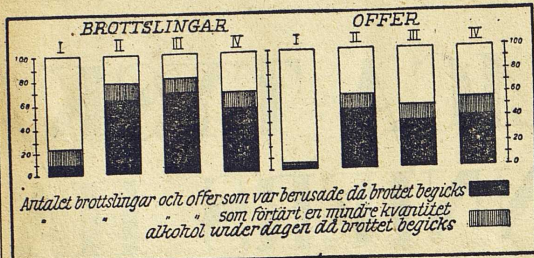

25/1

MORD OCH SJÄLVMORD

Brottslingars och offers alkoholkonsumtion vid våldsbrott i Finland 1920—1929. Stapel nr 1 gäller mord, de övriga staplarna dråp och andra svårare våldsbrott.

SJÄLVMORDET HÖR TILL samhällsforskningens klassiska ämnen. Skillnaderna i självmordsfrekvens mellan olika områden och socialgrupper är så betydande och tillika så komplicerade att sociologerna här funnit vidsträckt möjligheter att kombinera statistiska data med storslagna och tvivelaktiga teorier. Mest ryktbar är fortfarande den franske sociologen Durkheims för femtifem år sedan framlagda teori. Durkheim fann att självmorden ständigt ökas i västerlandets kulturstater, att frekvensen är större bland män än bland kvinnor, större bland de ogifta än bland de gifta, större i städerna än på landsbygden, större i de högre socialklasserna än inom de lägre, större bland protestanter än bland katoliker; vid krig och politiska kriser minskar självmordens antal. Av dessa uppgifter drar Durkheim slutsatsen att självmorden till stor del beror på bristande integration, bristande känsla av samhörighet med en grupp — vare sig denna grupp består av en familj, ett religionssamfund eller en nation. Det är, kort sagt, "den moderna människans rotlöshet" som orsakar den stegrade självmordsfrekvensen, och denna frekvens är därför relativt liten bland primitiva och till en enhet starkt anknutna grupper — såsom bönder, kvinnor, katoliker och fattiga; självmorden blir emellertid också talrika inom vissa kategorier där känslan av sammanhållning är för stark, så stark att den enskildes tillvaro inte längre ter sig väsentlig, t. ex. bland militärer. Att självmorden minskar vid kriser och krig beror på att dessa väldiga händelser ökar intresset för livet och känslan av gemenskap. Durkheim drivs av dessa resonemang till utformandet av en politisk ideologi: solidariteten måste stegas och detta sker bäst genom upprättandet av en korporativ stat, i vilken alla grupper inlemmas och var för sig stärks i samhörighetskänsla.

Detta är en av många teorier. En annan, uppställd av italienska sociologer, bland dem Lombroso, ser i mord och självmord uttryck för en och samma disposition eller sinnesbeskaffenhet: antingen begår en person av den givna typen mord eller självmord, och i detta val är från samhällets synpunkt självmordet att föredra. En tredje teori (fransmannen Halbwechs) anknuter till Durkheims, men mildrar dennes integrationsidé till allmänt tal om "bristande social anpassning".

Dessa "stora" teorier framstår för närvarande som i huvudsak diskrediterade. Man har framhållit de rent individuella faktorernas betydelse och generellt tagit avstånd från den sociologiska tolkningen; man har uppvisat brister i de statistiska data på vilka teorierna byggts, man har, och det hör till de mest slående momenten i debatten under senare

tid, uppvisat att försöken till självmord företer helt andra tendenser än de lyckade självmorden; sålunda söker — vilket klarlagts även i en svensk framställning med data från Malmö — kvinnorna att begå självmord i lika stor utsträckning som männen, men de misslyckas oftare, främst därför att de använder gift i stället för skjutvapen eller andra säkrare metoder. Och därmed är man inne på detaljproblem i fråga om miljö och möjligheter som gör alla generalisationer besvärliga. Är självmordsfrekvensen i hög grad beroende på bestämmelserna om inköp av gifter och vapen, på alkohollagstiftningen, på tillgången till branta stup och djupa men inte alltför kalla vattendrag? Att militärer ofta begår självmord berodde enligt Durkheim på deras överdrivna integration, enligt Bergson på militärlivets tråkighet; är inte, frågar italieneren Bachi, huvudorsaken att de har skjutvapen till hands? Den berömda engelske rättsmedicinaren Bernard Spilsbury (vilkens verksamhet nyss skildrats i en biografi av D. Browne och E. V. Tullett) förklarade att den påstådda höga självmordsfrekvensen bland läkare uteslutande berodde på deras möjlighet att skaffa sig gifter. Inför problem som dessa blir förklaringarna i större stil ohållbara. Därmed påstås naturligtvis inte att självmordet är utan intresse från sociologisk synpunkt, att sammanhang mellan självmordsfrekvensens och politiskt-sociala förhållanden är uteslutligen eller osannolik. I en statistisk redogörelse, som förra året utgavs av World Health Organization ("Annual Epidemiological and Vital Statistics etc."), noteras dödsorsakerna i ett stort antal länder under åren före, under och närmast efter det senaste världskriget. Det är påtagligt att självmordsfrekvensen i ett flertal krigförande länder (exempelvis USA, England, Kanada, Norge) sjönk under kriget, ofta rätt avsevärt. En liknande kurva kan konstateras även i Skandinavien under det första världskriget. Beror dessa uppgifter på att statistiken blev sämre, på att spritkonsumtionen begränsades, på att en stor del av männen var vid fronten eller gränserna, på andra indirekta följder av kriget? Eller ligger det något i resonemanget om att en del personer som eljest skulle ha begått självmord fortsätter att leva på grund av att det yttre läget ger spänning, sensation och kanske också "mening" åt tillvaron? De frågorna kan ännu inte besvaras.

*

Mordet (vari vi här inräknat dråpet) har inte intresserat sociologerna på samma sätt som självmordet; på detta område finns såvitt bekant ingen undersökning jämförlig med de många stora arbetena om självmordets sociologi. Delvis beror detta kanske helt enkelt på att mordet är så få i förhållande till antalet självmord. I Sverige begås årligen omkring 1.000 självmord mot ett femtital

mord, och denna relation av 20:1 är den vanliga i de flesta jämförbara länder, såsom England, Schweiz, Holland och Norge; i Danmark — liksom i Japan — är relationen omkring 40:1.

Även frekvensen av mord i skilda länder och förhållandet mellan denna frekvens och självmordsfrekvensen erbjuder emellertid mycket av intresse. Jag skall här inte stanna vid den egendomliga statistik som företes exempelvis från Chile och Mexiko och som ger vid handen att i dessa länder antalet mord skulle vara 4 respektive 30-40 gånger större än antalet självmord; inför uppgifter som dessa kan man med lugn anta inte bara att mord är vanliga, utan också att självmordsstatistiken är bristfällig. Viktigt är däremot att vissa länder som från allmän kultursynpunkt i huvudsak liknar Sverige och vilkas statistiska uppgifter måste tillerkännas ganska högt vitsord ger helt andra siffror än de i Väst-europa ordinära. I Sverige är det årliga antalet självmord på 100.000 invånare 15 (här och i det följande avrundade tal), antalet mord 0,8. I USA är motsvarande siffror 14-15 och 6, i Finland 18 och 5. Kort sagt, medan självmordsfrekvensen i sistnämnda länder är normal efter västerländska förhållanden, är antalet mord många gånger större än i en rad andra länder.

I USA har orsakerna till den höga mordfrekvensen livligt diskuterats. Man har talat om ras- och nationalitetsblandningens förmåga att framkalla friktion, om vissa invandrargruppers dåliga anlag, om den bristfälliga registreringen av befolkningen som gör det lätt för brottslingar att försvinna — ett ovanligt stort antal mördare undgår dom —, om uppdelningen i 48 stater med olika polisiära och straffrättsliga anordningar, om lättheten att skaffa sig vapen. Ostridigt är att morden till mycket stor del begås av professionella brottslingar och att deras talrikhet måste ses mot bakgrunden av det gangsterväsen som florerar i de amerikanska storstäderna; i de amerikanska storstäderna; en typ av mord som i Väst-europa, knappast förekommer är i USA tämligen vanlig, nämligen mord i samband med "krig" mellan skilda gangsterligor. Det bör också nämnas att ett relativt stort antal mord begås av folk ur vissa nationalitetsgrupper, såsom italienare och östeuropéer, vilket emellertid snarare lär bero på dessa gruppers sociala situation än på något slags ärftlig eller traditionell vildhet; italienarna i USA begår exempelvis proportionsvis långt flera mord än i Italien.

För Finlands del har problemet nyss blivit utförligt behandlat av sociologiprofessorn Veli Verkko i en på engels-

ka publicerad undersökning ("Homicides and Suicides in Finland and their Dependence on National Character" i serien "Scandinavian Studies in Sociology"). Rent statistiskt sett är denna undersökning av stort värde. Här klargöres bland annat att den höga mordfrekvensen bland den finska befolkningen väsentligen beror på det stora antalet mord (eller rättare dråp) vid tillfälliga tvister, oftast i samband med stark alkoholförtäring; särskilt talrika var dylika mord under förbudstiden, då spritförtäring nästan normalt resulterade i höggradig berusning; typiskt är att morden koncentreras till

veckosluten, då suppfesterna äger rum. Härmed sammanhänger att antalet mord av och på kvinnor är obetydligt; Verkko tror sig rent av kunna uppställa regeln att en hög mordfrekvens alltid innebär att antalet kvinnliga offer är relativt lågt. Inom den svensktalande befolkningen i Finland är mordfrekvensen avsevärt mindre än den genomsnittliga, medan denna grupp begår relativt många egendomsbrott — helt naturligt då egendomsbrott genomgående är vanligare i städer och svenskar i ofantligt mycket större utsträckning än finnarna bor i städer.

Tyvårr beledsagas den ut-

märkta statistiska redogörelsen — vars resultat här kunnat återges blott i ett par huvudpunkter — av tolkningsförsök och allmänna reflexioner av den mest tveklaktiga beskaffenhet. Verkko påstår att de talrika dråpen under spritpåverken beror på ett i den finska karaktären liggande "dåligt ölsinne"; finnarna blir argisinta då de super, medan svenskarna kan supra muntert och vänligt. Men värre är att han under hänvisning till finnarnas militära och sportliga prestationer tillerkänner dem en hedersplats för mod och "sisu" och i det dåliga ölsinnet och den härur stammande mordfrekvensen ser ett negativt komplement till denna sisu. Finnarna skulle inte vara så duktiga om de inte vore så begivna på sprit och bleve så arga av sprit. Denna teori stödes inte av några analyser värda detta namn, men väl garneras den av sådana lösligheter som brukar tillgräpas i dylika sammanhang; några brottstycken ur Kretschmers karaktärologi och uttalanden av Topelius och andra (finnarna befinns liksom, enligt liknande "analyser", alla andra folk vara modiga, trogna, fredliga, frihetsälskande osv.).

Någon ny teori i frågan skall här inte försökas. En erinran bör dock göras om att det inte ligger något mystiskt i fenomenet att primitiva människor vid tillfällig stark spritförbrukning råkar i gräl och slagsmål och att om vapen finns till hands — en fråga som Verkko inte diskuterar — svår misshandel eller dråp lätt blir resultatet. Att göra supping och dråp till ingredienser i den finska karaktärens storhet är lika naivt som att över huvud tro på en nedärvd och ursprungligen given finsk nationalkaraktär. Ungefär samma mordfrekvens — och relation mellan mord och självmord — som i Finland påträffas i en rad halvprimitiva samhällen (Uruguay, Portugal, Bulgarien), och det är ett tecken på att andra metoder måste användas för att lösa problemen än prat om sisu. — Det är beklagligt att dessa barnsligheter fått komma med i en serie där under garanti av sociologiprofessorer från de nordiska länderna skandinaviska forskningar presenteras för utländsk publik.

HERBERT TINGSTEN.